Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
MACIEJA SZPUNARA
od 13. srpnja 2023.[1]

Predmet C-606/21

Doctipharma SAS
protiv
Union des Groupements de pharmaciens d'officine (UDGPO),
Pictime Coreyre

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio cour d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu, Francuska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Lijekovi za humanu primjenu – Direktiva 2001/83/EZ – Prodaja lijekova javnosti na daljinu – Lijekovi koji se izdaju bez liječničkog recepta – Direktiva 2000/31/EZ – Djelatnost društva koja se obavlja na internetskoj stranici u pogledu tih lijekova koji se izdaju bez recepta – Djelatnost koja uključuje uslugu posredovanja između ljekarni i javnosti – Ograničavanje te vrste prodaje u nacionalnom pravu – Zaštita javnog zdravlja"

I. Uvod

1. U pogledu prodaje lijekova na internetu doneseno je više akata prava Unije te je upućen određeni broj zahtjeva za prethodnu odluku. Ovim zahtjevom za prethodnu odluku sud koji je uputio zahtjev traži od Suda da razmotri uslugu informacijskog društva kojom se, kao i uslugama koje se nude u drugim gospodarskim sektorima, omogućuje ili barem olakšava povezivanje prodavatelja robe ili pružatelja usluga s njihovim klijentima. Konkretnije, pitanja suda koji je uputio zahtjev odnose se na zabranu određenih djelatnosti pružatelja takve usluge koja proizlazi iz tumačenja primjenjivih nacionalnih odredbi i na usklađenost te zabrane s Direktivom 2001/83/EZ[2].

[1] Izvorni jezik: francuski

[2] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 6. studenoga 2001. o zakoniku Zajednice o lijekovima za humanu primjenu (SL 2001., L 311, str. 67.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 56., str. 27.), kako je izmijenjena Direktivom 2011/62/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2011. (SL 2011., L 174, str. 74.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 64., str. 244.) (u daljnjem tekstu: Direktiva 2001/83)

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

1. Direktive o uslugama informacijskog društva

2. U skladu s člankom 1. točkom 2. Direktive 98/34/EZ[3]:

„Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeće definicije:

[…]

2. ‚usluga', svaka usluga informacijskog društva, to jest svaka usluga koja se obično pruža uz naknadu, na daljinu, elektronskim sredstvima te na osobni zahtjev primatelja usluga.

   Za potrebe ove definicije:

   – ‚na daljinu' znači da se usluga pruža bez da su strane istodobno prisutne,

   – ‚elektronskim sredstvima' znači da se usluga na početku šalje i prima na odredištu pomoću elektroničke opreme za obradu (uključujući digitalnu kompresiju) i pohranu podataka te u potpunosti šalje, prenosi i prima telegrafski, radio vezom, optičkim sredstvima ili ostalim elektromagnetskim sredstvima,

   – ‚na osobni zahtjev primatelja usluga' znači da se usluga pruža prijenosom podataka na osobni zahtjev.

   […]"

3. Na tu se definiciju upućuje u više akata prava Unije. Konkretno, u članku 2. točki (a) Direktive 2000/31/EZ[4] pojam „usluge informacijskog društva" definira se upućivanjem na članak 1. stavak 2. Direktive 98/34.

[3] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 22. lipnja 1998. o utvrđivanju postupka osiguravanja informacija u području tehničkih normi i propisa (SL 1998., L 204, str. 37.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 42., str. 58.), kako je izmijenjena Direktivom 98/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 20. srpnja 1998. (SL 1998., L 217, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 55., str. 11.) (u daljnjem tekstu: Direktiva 98/34)

[4] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2000. o određenim pravnim aspektima usluga informacijskog društva na unutarnjem tržištu, posebno elektroničke trgovine (Direktiva o elektroničkoj trgovini) (SL 2000., L 178, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 39., str. 58.)

2. Direktiva 2001/83

4. Člankom 1. točkom 20. Direktive 2011/62 unosi se u Direktivu 2001/83 glava VII.a, naslovljena „Prodaja lijekova na daljinu”, koja među ostalim sadržava članak 85.c, koji glasi kako slijedi:

„1. Ne dovodeći u pitanje nacionalno zakonodavstvo kojim se zabranjuje nuđenje na prodaju lijekova na recept na daljinu putem usluge informacijskog društva, države članice osiguravaju da se lijekovi nude na prodaju na daljinu putem usluga informacijskog društva kako je utvrđeno Direktivom [98/34] pod sljedećim uvjetima:

(a) fizička ili pravna osoba koja nudi lijekove je ovlaštena ili opunomoćena za opskrbu javnosti lijekovima, također i na daljinu, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom države članice u kojoj osoba ima poslovni nastan;

(b) osoba navedena u točki (a) dostavila je državi članici u kojoj djeluje barem sljedeće informacije:

   i. ime ili korporativni naziv i stalnu adresu mjesta s kojeg obavlja opskrbu lijekovima;

   ii. datum početka aktivnosti nuđenja lijekova na prodaju na daljinu putem usluge informacijskog društva;

   iii. adresu internetske stranice koja se koristi u tu svrhu i sve mjerodavne informacije nužne za identifikaciju internetske stranice;

   iv. klasifikaciju lijekova, u skladu s glavom VI., koji se nude javnosti na prodaju na daljinu putem usluga informacijskog društva, ako je primjenljivo.

   Kada je to prikladno, informacije treba ažurirati.

(c) lijekovi su sukladni nacionalnom zakonodavstvu odredišne države članice u skladu s člankom 6. stavkom 1.;

(d) ne dovodeći u pitanje zahtjeve o informacijama iz [Direktive 2000/31], internetska stranica putem koje se nude lijekovi sadrži barem sljedeće:

   i. detalje za kontakt s nadležnim tijelom ili tijelom obaviještenim u skladu s točkom (b);

   ii. poveznicu iz stavka 4. za internetsku stranicu države članice u kojoj ima poslovni nastan;

   iii. zajednički logotip iz stavka 3., jasno istaknut na svakoj stranici internetske stranice povezane s ponudom lijekova koji se prodaju javnosti na daljinu. Zajednički logotip sadržava poveznicu do popisa na koji je osoba upisana u skladu s točkom (c) stavka 4.

2. Države članice mogu na svom državnom području same odrediti uvjete, opravdane zaštitom javnog zdravlja, za maloprodaju lijekova na daljinu koji se nude putem usluga informacijskog društva.

[…]

6. Ne dovodeći u pitanje Direktivu [2000/31] i zahtjeve navedene u ovoj glavi, države članice poduzimaju mjere nužne kako bi se osiguralo da za osobe koje ne djeluju na način iz stavka 1., a koje nude javnosti lijekove na prodaju na daljinu putem usluga informacijskog društva i koje djeluju na njihovom državnom području budu predviđene učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kazne."

B. Francusko pravo

5. U skladu s člankom L. 5125-25 codea de la santé publique (Zakonik o javnom zdravlju):

„Ljekarnicima ili njihovim zaposlenicima zabranjeno je tražiti narudžbe od javnosti.

Ljekarnicima je zabranjeno zaprimati narudžbe lijekova i drugih proizvoda ili predmeta navedenih u članku L. 4211-1 preko uobičajenih posrednika te trgovati prethodno navedenim lijekovima, proizvodima ili predmetima za koje im je tako poslana narudžba, kao i dostavljati ih na kućne adrese.

Svaka narudžba koju bilo koja druga osoba dostavlja izvan ljekarne može se predati samo u zapečaćenom paketu na kojem su naznačeni ime i adresa kupca.

Međutim, pod uvjetom da se poštuju odredbe članka L. 5125-21 prvog stavka, ljekarnici u ljekarnama, kao i druge osobe koje su ih zakonski ovlaštene zamijeniti, pomagati im ili im pružati podršku, mogu osobno dostaviti narudžbu na pacijentovu adresu ako to situacija zahtijeva."

6. Člankom L. 5125-26 tog zakonika predviđa se:

„Zabranjeno je prodavati bilo kakve lijekove, proizvode i predmete navedene u članku L. 4211-1 preko društava za komisijsku prodaju, grupacija za nabavu ili ustanova koje posjeduju ili kojima upravljaju osobe koje nemaju neku od diploma, potvrda ili drugih isprava navedenih u članku L. 4221-1."

III. Činjenice u glavnom postupku

7. Internetska stranica www.doctipharma.fr, kojom upravlja društvo Doctipharma SAS, omogućuje internetskim korisnicima da „ sa stranica ljekarni" (ili, kao što to drugim riječima navodi sud koji je uputio zahtjev, „od ljekarnika koji svojom internetskom stranicom upravlja s pomoću tehničkog rješenja društva Doctipharma") kupuju farmaceutske proizvode i lijekove koji se izdaju bez recepta.

8. Sud koji je uputio zahtjev opisuje funkcioniranje te internetske stranice na sljedeći način. Internetski korisnik treba izraditi korisnički račun i u tu svrhu ispuniti obrazac u kojem pruža osobne informacije na temelju kojih ga se može identificirati i koje mu mogu olakšati pristup internetskim stranicama ljekarnika po njegovu izboru. Prilikom stvaranja tog računa, internetski korisnik treba odrediti ljekarnika od kojeg će kupovati i s kojim će povezati svoj račun. Na internetskoj stranici društva Doctipharma nude se lijekovi koji se izdaju bez recepta u obliku unaprijed unesenog kataloga iz kojeg ih internetski korisnik može „odabrati" za narudžbu. Na toj se stranici lijekovi koje nude ljekarne prikazuju u obliku asortimanâ proizvoda s cijenom te se narudžba prenosi ljekarniku čija je internetska stranica smještena na stranici društva

Doctipharma. Plaćanje se izvršava u jedinstvenom sustavu za plaćanje kojim se koriste sve povezane ljekarne. Dovršetak narudžbe potvrđuje se porukom koja se šalje na korisnički račun i na adresu elektroničke pošte internetskog korisnika koji je naručitelj.

9. Union des Groupements de pharmaciens d'officine (Udruga grupacija ljekarnika, Francuska, u daljnjem tekstu: UDGPO) udruženje je koje okuplja grupacije ljekarnika. Smatra da internetska prodaja koju društvo Doctipharma nudi ljekarnama podrazumijeva da to društvo sudjeluje u elektroničkoj trgovini lijekovima i da je, s obzirom na to da ono nema status ljekarnika, ta djelatnost nezakonita.

10. Presudom od 31. svibnja 2016. tribunal de commerce de Nanterre (Trgovački sud u Nanterreu, Francuska) odlučio je da su se na internetskoj stranici društva Doctipharma nezakonito prodavali lijekovi te je u biti naložio tom društvu da prekine elektroničku trgovinu lijekovima na toj stranci.

11. Društvo Doctipharma podnijelo je žalbu couru d'appel de Versailles (Žalbeni sud u Versaillesu, Francuska), koji je tu odluku ukinuo presudom od 12. prosinca 2017. Naime, taj je sud smatrao da je internetska stranica društva Doctipharma bila zakonita jer su narudžbe internetskih korisnika, koje su se izvršavale samo na platformi koju je društvo Doctipharma uspostavilo kao tehničku podršku internetskim stranicama ljekarnika, zaprimali sami ljekarnici a da pritom društvo Doctipharma nije posredovalo na neki drugi način u njihovoj obradi. Prema mišljenju navedenog suda, tom se internetskom stranicom omogućuje izravno povezivanje kupaca i ljekarna.

12. Presudom od 19. lipnja 2019., Cour de cassation (Kasacijski sud, Francuska) ukinuo je tu presudu zbog povrede članaka L. 5125-25 i L. 5125-26 Zakonika o javnom zdravlju te je uputio predmet couru d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu, Francuska), sudu koji je uputio zahtjev u ovom predmetu. Cour de cassation (Kasacijski sud) smatra da iz djelatnosti društva Doctipharma, koja osobito uključuje povezivanje ljekarnika i mogućih kupaca radi prodaje lijekova, proizlazi da to društvo ima ulogu posrednika i tako sudjeluje u elektroničkoj trgovini lijekovima iako nema status ljekarnika, protivno tim odredbama Zakonika o javnom zdravlju.

13. Izjavom od 19. kolovoza 2019. društvo Doctipharma pokrenulo je postupak pred courom d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu) i naknadno je od njega zahtijevalo da Sudu uputi nekoliko prethodnih pitanja koja se u biti odnose na tumačenje članka 85.c Direktive 2001/83 i načelo slobodnog kretanja usluga.

14. Društvo Doctipharma smatra da njegova djelatnost uključuje uspostavljanje i tehničko održavanje zajedničkog sustava namijenjenog ljekarnicima koji im omogućuje da uređuju i koriste svoje internetske stranice za elektroničku trgovinu lijekovima koji se izdaju bez recepta, u skladu s odredbama kojima se uređuje prodaja lijekova na internetu. Prema mišljenju tog društva, francuski sudovi trebaju tumačiti članak L. 5125-25 drugi stavak i članak L. 5125-26 Zakonika o javnom zdravlju s obzirom na članak 85.c Direktive 2001/83 kako bi se utvrdilo treba li zabranu posredovanja u prodaji lijekova koja proizlazi iz tih nacionalnih odredbi primijeniti na njegovu djelatnost.

15. Društvo Doctipharma usto tvrdi da se rješenje utvrđeno u presudi Asociación Profesional Elite Taxi [5] temelji na okolnostima svojstvenima tom predmetu, koje su među ostalim povezane s odlučujućim utjecajem društva Uber na uvjete pod kojima vozači pružaju uslugu, i da stoga ono nije primjenjivo na glavni postupak. Prema njegovu mišljenju, isto vrijedi i za presudu A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) [6] jer se predmet u kojem je donesena odnosio na mogućnost isticanja francuskih ograničenja u području oglašavanja prodaje lijekova protiv društva sa sjedištem u državi članici koja je različita od Francuske, koje ih prodaje francuskim potrošačima na svojim internetskim stranicama, te se stoga odnosio na sasvim drukčiju problematiku od one o kojoj je riječ u glavnom postupku. Međutim, ističe da je ta presuda relevantna u ovom slučaju jer platforma za prodaju lijekova na internetu o kojoj je riječ u ovom predmetu predstavlja uslugu informacijskog društva u smislu članka 2. točke (a) Direktive 2000/31.

16. Sud koji je uputio zahtjev u istom smislu upućuje na presudu Asociación Profesional Elite Taxi [7] i tvrdi, s jedne strane, da usluga koju pruža društvo Doctipharma ima drukčija obilježja od usluge iz te presude jer su, za razliku od vozača Ubera koji se prijevozom ne bave profesionalno, ljekarnici profesionalni trgovci lijekovima te da, s druge strane, društvo Doctipharma nije uključeno u određivanje cijene lijekova. Kad je riječ o presudi A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) [8], sud koji je uputio zahtjev navodi da se u njoj ne razmatraju ista pitanja kao što su ona postavljena u glavnom postupku jer se ta presuda odnosi na usklađenost francuskih ograničenja u području oglašavanja lijekova s člankom 85.c Direktive 2001/83.

IV. Prethodna pitanja i postupak pred Sudom

17. U tim je okolnostima cour d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu) odlukom od 17. rujna 2021., koju je Sud zaprimio 30. rujna 2021., odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li djelatnost društva Doctipharma koju ono obavlja na stranici www.doctipharma.fr i s te stranice kvalificirati kao ‚uslugu informacijskog društva' u smislu Direktive [98/34]?

2. Je li u tom slučaju djelatnost društva Doctipharma koju ono obavlja na stranici www.doctipharma.fr i s te stranice obuhvaćena područjem primjene članka 85.c Direktive [2001/83]?

3. Treba li članak 85.c Direktive [2001/83] tumačiti na način da zabrana, koja proizlazi iz tumačenja članaka L. 5125-25 i L. 5125-26 Zakonika o javnom zdravlju, djelatnosti društva Doctipharma koju ono obavlja na stranici www.doctipharma.fr i s te stranice predstavlja ograničenje opravdano zaštitom javnog zdravlja?

4. Ako to nije slučaj, treba li članak 85.c Direktive [2001/83] tumačiti na način da se njime dopušta djelatnost društva Doctipharma koju ono obavlja na stranici www.doctipharma.fr i s te stranice?

[5] Presuda od 20. prosinca 2017. (C-434/15, EU:C:2017:981)

[6] Presuda od 1. listopada 2020. (C-649/18, EU:C:2020:764)

[7] Presuda od 20. prosinca 2017. (C-434/15, EU:C:2017:981)

[8] Presuda od 1. listopada 2020. (C-649/18, EU:C:2020:764)

5. U tom slučaju, je li zabrana djelatnosti društva Doctipharma, koja proizlazi iz tumačenja koje je Cour de cassation (Kasacijski sud) utvrdio u pogledu članaka L. 5125-25 i L. 5125-26 Zakonika o javnom zdravlju, opravdana zaštitom javnog zdravlja u smislu članka 85.c Direktive [2001/83]?

6. Ako to nije slučaj, treba li članak 85.c Direktive [2001/83] tumačiti na način da se njime dopušta djelatnost ‚usluge informacijskog društva' koju nudi društvo Doctipharma?"

18. Pisana očitovanja podnijele su stranke glavnog postupka, francuska, češka i talijanska vlada te Europska komisija. Stranke glavnog postupka, francuska vlada i Komisija bile su zastupane na raspravi održanoj 19. travnja 2023.

V. Analiza

A. Prvo prethodno pitanje

19. Sud koji je uputio zahtjev prvim prethodnim pitanjem želi saznati predstavlja li djelatnost koju društvo Doctipharma obavlja na svojoj internetskoj stranici „uslugu informacijskog društva" u smislu Direktive 98/34[9].

20. Najprije napominjem da se u zahtjevu za prethodnu odluku ne daje potpuna slika usluge koju pruža društvo Doctipharma i da informacije koje su stranke dostavile u tom pogledu nisu uvijek dosljedne. Međutim, s obzirom na informacije koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev, prvo prethodno pitanje valja shvatiti na način da se ono u biti odnosi na to treba li članak 1. točku 2. Direktive 98/34 tumačiti na način da „uslugu informacijskog društva" u smislu te odredbe predstavlja usluga koja se pruža na internetskoj stranici te uključuje povezivanje ljekarnikâ i kupaca radi prodaje lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta sa stranica ljekarni koje su se registrirale na toj stranici.

21. U Direktivi 98/34 „usluga informacijskog društva" definira se kao „svaka usluga koja se obično pruža uz naknadu, na daljinu, elektronskim sredstvima te na osobni zahtjev primatelja usluga".

22. U tom pogledu, kao prvo, zahtjev za prethodnu odluku ne sadržava nijedan konkretan element na temelju kojeg se može smatrati da društvo Doctipharma svoju uslugu pruža uz naknadu. Međutim, iz toga proizlazi da su ljekarnici upravljali svojim internetskim stranicama s pomoću tehničkog rješenja društva Doctipharma, a iz toga zaključujem da se oni prethodno moraju registrirati za tu uslugu. Društvo Doctipharma u pisanim očitovanjima navodi da se ljekarnici registriraju na njegovu platformu uz plaćanje paušalnog iznosa. Francuska vlada dodaje da se na uslugu koju pruža društvo Doctipharma primjenjuje i povrat postotka od iznosa prodaje plaćenog na platformi. U svakom slučaju, u tom kontekstu nije važno proizlazi li naknada iz iznosa

[9] U tom pogledu nije isključeno da je za odgovor na prvo pitanje, uz odredbe Direktive 98/34, potrebno tumačiti i odredbe Direktive (EU) 2015/1535 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. rujna 2015. o utvrđivanju postupka pružanja informacija u području tehničkih propisa i pravila o uslugama informacijskog društva (SL 2015., L 241, str. 1.). Naime, Direktiva 98/34 stavljena je izvan snage 7. listopada 2015. Direktivom 2015/1535, a društvo Doctipharma u pisanim očitovanjima navodi da je uslugu o kojoj je riječ pružalo do 2016. Međutim, valja istaknuti da se u drugonavedenoj direktivi preuzela definicija pojma „usluga informacijskog društva" iz prvonavedene direktive, tako da primjena te drugonavedene direktive na činjenice u glavnom postupku ni u kojem slučaju ne utječe na odgovor na prvo prethodno pitanje.

koji se plaća društvu Doctipharma na cijenu koju je platio kupac ili iz uplate koju je izvršio ljekarnik. Naime, naknadu za uslugu informacijskog društva ne plaćaju nužno sve osobe koje su njezini korisnici [10].

23. Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev navodi, kao što to proizlazi iz točaka 7. i 8. ovog mišljenja, da internetski korisnici na internetskoj stranici društva Doctipharma kupuju farmaceutske proizvode i lijekove koji se izdaju bez recepta sa stranica ljekarni. Dodaje da je Cour de cassation (Kasacijski sud) ukinuo presudu coura d'appel de Versailles (Žalbeni sud u Versaillesu) uz obrazloženje da potonji sud nije izveo zaključke iz vlastitih utvrđenja prema kojima djelatnost društva Doctipharma na njegovoj stranici osobito uključuje povezivanje ljekarnika i kupaca radi prodaje lijekova. Stoga neovisno o spornom pitanju predstavlja li s pravnog gledišta, u skladu s definicijama i pojmovima utvrđenima u francuskom pravu, usluga koju pruža društvo Doctipharma oblik posredovanja, valja utvrditi da se s činjeničnog gledišta, tom uslugom omogućuje ili barem olakšava povezivanje ljekarnika i kupaca.

24. U tim okolnostima valja smatrati, s obzirom na to da se odnos između kupca i ljekarne uspostavlja posredstvom internetske stranice, pri čemu oni nisu istodobno prisutni, da usluga koju pruža društvo Doctipharma predstavlja uslugu koja se pruža na daljinu i elektroničkim sredstvima [11]. U tom je pogledu na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri da ljekarnik i kupac ni u kojem trenutku tijekom postupka sklapanja ugovora nisu stupili u međusobni kontakt ili u kontakt s društvom Doctipharma osim posredstvom elektroničkih sredstava.

25. Kao treće, iz razmatranja navedenih u točki 22. ovog mišljenja proizlazi da društvo Doctipharma uslugu pruža na pojedinačan zahtjev ljekarnika, koji se moraju registrirati na internetskoj stranici društva Doctipharma kako bi se mogli koristiti uslugom koju pruža to društvo, kao i kupaca koji žele kupiti lijekove od ljekarnika registriranih na toj internetskoj stranici.

26. Stoga valja smatrati da usluga koju pružatelj pruža na internetskoj stranici te koja uključuje povezivanje ljekarnika i kupaca radi prodaje lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta sa stranica ljekarni koje su za registraciju na toj stranici platile paušalni iznos, pri čemu taj pružatelj usluge, ljekarnik i kupac prilikom sklapanja ugovora o prodaji ne stupaju u kontakt osim posredstvom elektroničkih sredstava, načelno je „usluga informacijskog društva" u smislu Direktive 98/34.

27. S obzirom na navedeno, u skladu s presudama Asociación Profesional Elite Taxi [12], Airbnb Ireland [13] i Star Taxi App [14], na koje upućuju sud koji je uputio zahtjev i stranke u svojim očitovanjima, usluga koja uključuje povezivanje klijenata i pružatelja usluga te koja ispunjava sve uvjete predviđene člankom 1. točkom 2. Direktive 98/34 načelno je usluga različita od naknadne usluge tih pružatelja s kojom je povezana pa je stoga treba kvalificirati kao „uslugu informacijskog društva". Međutim, drukčije je kada je ta usluga povezivanja sastavni dio ukupne usluge čiji je glavni element usluga druge pravne kvalifikacije. Iz te sudske prakse proizlazi da je to slučaj kad

[10] Vidjeti u tom smislu presudu od 3. prosinca 2020., Star Taxi App (C-62/19, EU:C:2020:980, t. 45.).

[11] Vidjeti po analogiji presudu od 19. prosinca 2019., Airbnb Ireland (C-390/18, EU:C:2019:1112, t. 47.).

[12] Presuda od 20. prosinca 2017. (C-434/15, EU:C:2017:981, t. 37. i 40.)

[13] Presuda od 19. prosinca 2019. (C-390/18, EU:C:2019:1112, t. 50.)

[14] Presuda od 3. prosinca 2020. (C-62/19, EU:C:2020:980, t. 49.)

je ta usluga povezivanja funkcionalno i gospodarski neodvojiva od druge usluge. Osim toga, potrebno je i da pružatelj te prve usluge također organizira i nadzire opće pružanje te druge usluge [15].

28. U tom pogledu, kao prvo i prije svega, kao što je to Sud napomenuo u presudi Ker-Optika [16], a pritom uputio na uvodnu izjavu 18. Direktive 2000/31 i na obrazloženje prijedloga te direktive, usluge informacijskog društva obuhvaćaju, među ostalim, prodaju robe na internetu i usluge kojima se omogućuje izvršavanje internetskih elektroničkih transakcija u svrhu kupnje robe, kao što su primjerice interaktivna televizijska prodaja i elektronički trgovački centri.

29. U tim okolnostima, dvojim u pogledu toga može li se sudska praksa navedena u točki 27. ovog mišljenja u potpunosti primijeniti na situacije u kojima se djelatnost prodaje robe na internetu olakšava ili čak obavlja na temelju usluge informacijskog društva koju pruža drugi pružatelj usluga, koji povezuje prodavatelje s kupcima. U takvim situacijama usluga povezivanja ne može biti sastavni dio ukupne usluge čiji glavni element ne odgovara kvalifikaciji „usluge informacijskog društva". Naime, kao što to proizlazi iz točke 28. ovog mišljenja, usluga prodaje na internetu sama po sebi predstavlja uslugu informacijskog društva.

30. Stoga, kad bi se smatralo da je usluga povezivanja prodavatelja s kupcima sastavni dio ukupne usluge prodaje, to ne bi nužno promijenilo pravnu kvalifikaciju te usluge kao „usluge informacijskog društva". Međutim, razmatranje prema kojem su ispunjeni kriteriji utvrđeni u sudskoj praksi navedenoj u točki 27. ovog mišljenja trebalo bi dovesti do zaključka da je pružatelj usluge koja *a priori* uključuje samo povezivanje prodavatelja s kupcima sam po sebi pružatelj usluge prodaje.

31. Kao drugo, u svakom slučaju i kao što to napominje sud koji je uputio zahtjev, usluga o kojoj je riječ u ovom predmetu ne ispunjava kriterije utvrđene u sudskoj praksi navedenoj u točki 27. ovog mišljenja.

32. Naime, s jedne strane, ljekarnici su trgovci lijekovima koji se mogu baviti prodajom na daljinu neovisno o usluzi koju pruža društvo Doctipharma, tako da se ta usluga može odvojiti od transakcije prodaje u užem smislu. S druge strane, društvo Doctipharma ne određuje opće funkcioniranje transakcija prodaje, s obzirom na to da ljekarnika odabire kupac i da to društvo nije uključeno u određivanje cijene lijekova koje prodaju trgovci niti provodi nadzor tih transakcija prodaje. Usto, okolnost da se lijekovi nude na internetskoj stranici društva Doctipharma u obliku unaprijed unesenog kataloga ne znači nužno da to društvo određuje ponudu lijekova. Naime, čini se da iz diskusija na raspravi proizlazi da je taj katalog najprije sastavljen na temelju popisa na kojem se nalaze svi lijekovi odobreni u državi članici u kojoj društvo Doctipharma i ljekarnici koji su pretplaćeni na uslugu tog društva imaju poslovni nastan, a zatim su se na taj popis dodali podaci o dostupnosti lijekova koje nude pretplaćeni ljekarnici.

33. S obzirom na prethodno navedeno, zadržavam stajalište koje sam iznio u točki 26. ovog mišljenja. Stoga na prvo prethodno pitanje valja odgovoriti na način da „uslugu informacijskog društva" u smislu članka 1. točke 2. Direktive 98/34 predstavlja usluga koju pružatelj pruža na internetskoj stranici te koja uključuje povezivanje ljekarnika i kupaca radi prodaje lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta sa stranica ljekarni koje su za registraciju na toj stranici platile

[15] Vidjeti u tom smislu presude od 20. prosinca 2017., Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, t. 38. i 39.); od 19. prosinca 2019., Airbnb Ireland (C-390/18, EU:C:2019:1112, t. 53. do 56.) i od 3. prosinca 2020., Star Taxi App (C-62/19, EU:C:2020:980, t. 50. do 53.).

[16] Presuda od 2. prosinca 2010., Ker-Optika (C-108/09, EU:C:2010:725)

paušalni iznos, pri čemu taj pružatelj, ljekarnik i kupac prilikom sklapanja ugovora o prodaji ne stupaju u kontakt osim posredstvom elektroničkih sredstava. U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li, s činjeničnog gledišta, prisutni svi ti elementi u pogledu usluge o kojoj je riječ u glavnom postupku.

B. Drugo prethodno pitanje

1. Opseg pitanja

34. Sud koji je uputio zahtjev svojim drugim pitanjem u biti želi saznati treba li članak 85.c stavak 1. točku (a) i članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83 tumačiti na način da se jednom od tih odredbi za pružatelja usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju propisuje zabrana koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi kojima se zabranjuje da se tom uslugom koriste osobe ovlaštene ili opunomoćene da na daljinu opskrbljuju javnost lijekovima koji se izdaju bez liječničkog recepta.

35. Točno je da se to drugo pitanje, kako ga je sastavio sud koji je uputio zahtjev, odnosi samo na to je li djelatnost društva Doctipharma obuhvaćena područjem primjene članka 85.c Direktive 2001/83.

36. Međutim, to je zapravo uvodno pitanje za treće, četvrto, peto i šesto prethodno pitanje, kojima sud koji je uputio zahtjev u biti želi saznati protivi li se članku 85.c Direktive 2001/83 zabrana propisana društvu Doctipharma. Kako bi se na njega moglo odgovoriti, valja ne samo odrediti je li djelatnost društva Doctipharma obuhvaćena tom odredbom, nego i utvrditi kojim se konkretnim točkama tog članka propisuje zabrana te djelatnosti, koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku.

37. U tom pogledu, s jedne strane, u članku 85.c stavku 1. Direktive 2001/83 utvrđuje se popis uvjeta kojima se uređuje prodaja lijekova na daljinu putem usluga informacijskog društva („[uvjeti pod kojima se] lijekovi nude na prodaju”). Konkretno, člankom 85.c stavkom 1. točkom (a) te direktive predviđa se da „fizička ili pravna osoba koja nudi lijekove [treba biti] ovlaštena ili opunomoćena za opskrbu javnosti lijekovima, također i na daljinu, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom države članice u kojoj osoba ima poslovni nastan”. Ta je odredba dopunjena člankom 85.c stavkom 6. navedene direktive, u skladu s kojim „države članice poduzimaju mjere nužne kako bi se osiguralo da za osobe koje ne djeluju na način iz stavka 1., a koje nude javnosti lijekove na prodaju na daljinu putem usluga informacijskog društva i koje djeluju na njihovom državnom području budu predviđene učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kazne”.

38. Suprotno tomu, člankom 85.c stavkom 2. Direktive 2001/83 predviđa se da „[d]ržave članice mogu na svom državnom području same odrediti uvjete, opravdane zaštitom javnog zdravlja, za maloprodaju lijekova na daljinu koji se nude putem usluga informacijskog društva”.

39. U tim okolnostima, zbog upućivanja na opravdanje zaštitom javnog zdravlja u trećem i petom prethodnom pitanju zaključujem da sud koji je uputio zahtjev smatra da su nacionalne odredbe o kojima je riječ obuhvaćene područjem primjene članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83. Međutim, kao što to pokazuju diskusije na raspravi, takvo razmatranje uopće nije očito. Slijedom toga, predlažem da se drugo pitanje preoblikuje kako bi Sud mogao ocijeniti je li pravilno tumačiti Direktivu 2001/83 na način da su predmetne nacionalne odredbe obuhvaćene područjem

primjene njezina članka 85.c stavka 2. [17].

40. U tu svrhu i kako bi se mogao dati koristan odgovor na prethodna pitanja, potrebno je razmotriti ograničenje područjâ primjene članka 85.c stavka 1. točke (a) i članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83.

2. Ograničenje područjâ primjene odredbi o kojima je riječ

41. Iz članka 85.c stavka 1. točke (a) i članka 85.c stavka 6. Direktive 2001/83 proizlazi da se jedan od uvjeta potrebnih kako bi se lijekovi nudili na prodaju na daljinu putem usluga informacijskog društva odnosi na osobe koje smiju obavljati takvu djelatnost. Kao što to proizlazi iz prvonavedene odredbe, treba biti riječ o osobama koje su ovlaštene ili opunomoćene za opskrbu javnosti lijekovima, također i na daljinu, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom države članice u kojoj te osobe imaju poslovni nastan. Drugim riječima, navedena odredba može se shvatiti na način da se njome odgovara na pitanje „tko" može prodavati lijekove na internetu. Osim toga, iako uvjet naveden u članku 85.c stavku 1. točki (a) te direktive proizlazi iz prava Unije, na to pitanje treba odgovoriti država članica na čijem državnom području osoba ima poslovni nastan (država članica podrijetla).

42. Suprotno tomu, članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83 odnosi se na ovlast države članice na čije se državno područje isporučuju lijekovi koji se nude na prodaju na daljinu da utvrdi „uvjete […] za maloprodaju lijekova [na državnom području te države članice]". Stoga je riječ o uvjetima koje na nacionalnoj razini eventualno uvodi država članica odredišta.

43. Slijedom toga, potrebno je razlikovati uvjet predviđen člankom 85.c stavkom 1. točkom (a) Direktive 2001/83 od uvjeta za maloprodaju lijekova koji se nude na internetu propisanih člankom 85.c stavkom 2. te direktive, osobito kad osoba koja prodaje lijekove na internetu ima poslovni nastan u državi članici na čije se državno područje isporučuju ti lijekovi, kao što je to slučaj u ovom predmetu.

44. Međutim, s obzirom na općenitost izraza upotrijebljenih u tim dvjema odredbama, a osobito izraza iz članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83 („[uvjeti] za maloprodaju lijekova na daljinu koji se nude putem usluga informacijskog društva"), ne smatram da se to pitanje može razjasniti tekstualnim tumačenjem tih odredbi. Suprotno tomu, korisni elementi za razlikovanje uvjeta iz tih dviju odredbi nalaze se, kao prvo, u uvodnim izjavama 21. do 24. Direktive 2011/62 i sudskoj praksi na koju se u njima upućuje te, kao drugo, u Direktivi 2000/31, koja se također odnosi na prodaju proizvoda na internetu.

a) Direktiva 2011/62

45. U uvodnoj izjavi 21. Direktive 2011/62, kojom je uveden članak 85.c Direktive 2001/83, navodi se da „specifični uvjeti za maloprodaju lijekova nisu usklađeni na razini Unije te stoga države članice mogu propisati uvjete za maloprodaju lijekova javnosti koji moraju biti u granicama [UFEU-a]". U uvodnim izjavama 22. i 24. pružaju se pojašnjenja u tom pogledu.

[17] Vidjeti točku 34. ovog mišljenja.

46. Naime, najprije se u uvodnoj izjavi 22. Direktive 2011/62 navodi da je „[p]ri provjeri kompatibilnosti s pravom Unije o uvjetima za opskrbu javnosti lijekovima u maloprodaji, [Sud] priznao […] vrlo specifičnu prirodu lijekova, koji se po svojim terapijskim učincima bitno razlikuju od ostale robe. Sud također drži […] da je na državama članicama da odrede razinu zaštite javnog zdravlja i način na koji žele postići tu razinu. Budući da se ta razina može razlikovati od jedne do druge države članice, državama članicama mora se omogućiti diskrecijsko pravo da na svom državnom području određuju uvjete za opskrbu javnosti lijekovima". Zatim se u uvodnoj izjavi 23. te direktive navodi da „[o]sobito s obzirom na rizike za javno zdravlje i s obzirom na ovlasti država članica da odrede razinu zaštite javnog zdravlja, praksa Suda prihvaća da države članice mogu, u načelu, ograničiti maloprodaju lijekova samo na ljekarne". Naposljetku se u uvodnoj izjavi 24. te direktive navodi da „[s]toga, i s obzirom na praksu Suda, države članice moraju biti u stanju, služeći se uslugama informacijskog društva, odrediti maloprodaji lijekova na daljinu uvjete opravdane zaštitom javnog zdravlja. Ti uvjeti ne smiju na nepropisan način ograničavati funkcioniranje unutarnjeg tržišta".

47. Osim toga, kao što to proizlazi iz presude Apothekerkammer des Saarlandes i dr. [18], na koju se upućuje u uvodnim izjavama 22. i 23. Direktive 2011/62, uvjeti za opskrbu javnosti lijekovima odnose se, među ostalim, na načine maloprodaje lijekova i konkretno na mogućnost da se maloprodajom lijekova bave samo ljekarnici koji su stvarno profesionalno neovisni te da se poduzmu mjere kojima se može otkloniti ili smanjiti opasnost od povrede te neovisnosti jer takva povreda može utjecati na razinu sigurnosti i kvalitete opskrbe stanovništva lijekovima.

48. Međutim, valja napomenuti da se presuda Apothekerkammer des Saarlandes i dr. [19] ne odnosi na prodaju na internetu i da je u svakom slučaju donesena prije Direktive 2011/62. U skladu s izmjenama uvedenima tom direktivom, odgovor na pitanje „tko" može prodavati lijekove na internetu daje se u članku 85.c stavku 1. točki (a) Direktive 2001/83 [20]. Slijedom toga, budući da je to pitanje sada obuhvaćeno tom odredbom, ono se ne može odnositi na uvjete koje je država članica odredišta odredila na temelju članka 85.c stavka 2. te direktive u pogledu maloprodaje lijekova koji se nude na internetu. Suprotno tomu, ta odredba obuhvaća uvjete koji se odnose na druge aspekte navedene u presudi Apothekerkammer des Saarlandes i dr. [21], odnosno na načine maloprodaje lijekova i konkretno na mjere kojima se može otkloniti ili smanjiti opasnost od povrede neovisnosti osoba koje su ovlaštene ili opunomoćene za opskrbu javnosti lijekovima.

49. S obzirom na prethodno navedeno, ako valja utvrditi da u okviru usluge informacijskog društva koju pruža društvo Doctipharma ono nudi uslugu prodaje lijekova javnosti na daljinu, zabranu koja je izrečena tom društvu treba ispitati s obzirom na članak 85.c stavak 1. točku (a) Direktive 2001/83 i eventualno stavak 6. tog članka. Suprotno tomu, ako ne treba smatrati da društvo Doctipharma nudi lijekove javnosti na daljinu, zabranu koja mu je izrečena treba shvatiti kao način prodaje lijekova obuhvaćen člankom 85.c stavkom 2. te direktive. Skloniji sam toj drugoj kvalifikaciji, ali pritom ne želim dovesti u pitanje ocjenu koju sud koji je uputio zahtjev treba provesti u ovom slučaju.

50. Naime, s jedne strane, smatram da je rezultat analize koja se temelji na kriterijima utvrđenima u sudskoj praksi navedenoj u točki 27. ovog mišljenja relevantan i u kontekstu razlikovanja slučaja iz članka 85.c stavka 1. točke (a) Direktive 2001/83 od slučaja iz njezina članka 85.c stavka 2. Primjena istih kriterija omogućila bi da se osigura dosljednost rješenja utvrđenih u tim dvjema

[18] Presuda od 19. svibnja 2009. (C-171/07 i C-172/07, EU:C:2009:316, t. 34. i 35.)

[19] Presuda od 19. svibnja 2009. (C-171/07 i C-172/07, EU:C:2009:316, t. 19., 31., 34. i 35.)

[20] Vidjeti točku 41. ovog mišljenja.

[21] Presuda od 19. svibnja 2009. (C-171/07 i C-172/07, EU:C:2009:316)

odredbama i, kao što ću to dokazati u nastavku [22], između tih direktiva postoji određena sličnost u pogledu načina na koji se u njima shvaćaju usluge informacijskog društva u kontekstu prodaje lijekova na internetu.

51. U svakom slučaju, i pod uvjetom da sud koji je uputio zahtjev ispuni svoju zadaću provođenja provjere, iz moje analize proizlazi da, kao što sam to napomenuo u točki 32. ovog mišljenja, društvo Doctipharma pruža vlastitu uslugu koja nije sastavni dio ukupne usluge čiji je glavni element prodaja lijekova, tako da se ne može smatrati da to društvo nudi lijekove na prodaju na daljinu u okviru usluga informacijskog društva.

52. S druge strane, u skladu s tekstom trećeg i petog prethodnog pitanja, zabrana usluge kao što je ona koju pruža društvo Doctipharma proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku. Međutim, čini se da se tim odredbama zabranjuje da osobe koje su ovlaštene ili opunomoćene za opskrbu javnosti lijekovima, čak i na daljinu, postupaju na određene načine prilikom prodaje tih lijekova. Stoga se čini da i sama zabrana usluge koju pruža društvo Doctipharma proizlazi iz zabrane da se te osobe koriste uslugama poput one koju pruža to društvo. S tog gledišta, zabrana na koju se odnose ta prethodna pitanja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi kojima se utvrđuju načini prodaje lijekova na internetu.

53. Podredno i s obzirom na njezin cilj, može se smatrati da zabrana o kojoj je riječ u glavnom postupku predstavlja mjeru kojom je nacionalni zakonodavac nastojao otkloniti ili smanjiti opasnost od povrede neovisnosti osoba koje su ovlaštene ili opunomoćene za opskrbu javnosti lijekovima. S obzirom na moje tumačenje presude Apothekerkammer des Saarlandes i dr. [23], u kontekstu Direktive 2001/83 [24], takva je mjera obuhvaćena člankom 85.c stavkom 2. te direktive.

54. S obzirom na prethodno navedeno, pod uvjetom da sud koji je uputio zahtjev ispuni svoju zadaću provođenja provjera u pogledu, s jedne strane, obilježja usluge o kojoj je riječ u glavnom postupku i, s druge strane, normativnog sadržaja nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku, smatram da je zabrana koja proizlazi iz tih nacionalnih odredbi obuhvaćena člankom 85.c stavkom 2. Direktive 2001/83.

55. Osim toga, razmatranja iznesena u točkama 49. do 54. ovog mišljenja potkrijepljena su time što su se uzeli u obzir prekogranični elementi povezani s prodajom lijekova na internetu.

b) Direktiva 2000/31

56. Iako u glavnom postupku ne postoje prekogranični elementi, oni su nezanemariv aspekt elektroničke trgovine lijekovima. S obzirom na razlike između zakonodavstava država članica u pogledu osoba ovlaštenih za prodaju lijekova koji se izdaju bez recepta, prodaja na daljinu može omogućiti lakši pristup određenim lijekovima, čak i više nego prodaja na uobičajenom prodajnom mjestu (ljekarna). Usto, na raspravi se istaknula i nužnost da se prilikom tumačenja odredbi iz prethodnih pitanja uzmu u obzir prekogranični elementi povezani s prodajom lijekova na internetu. Naime, nije isključeno da države članice različite od one na čijem državnom području pružatelj usluge informacijskog društva ima poslovni nastan mogu pokušati ograničiti pristup njegovoj usluzi.

[22] Vidjeti točke 56. do 64. ovog mišljenja.

[23] Presuda od 19. svibnja 2009. (C-171/07 i C-172/07, EU:C:2009:316)

[24] Vidjeti točku 48. ovog mišljenja.

57. U tom pogledu, prekogranični elementi povezani s prodajom proizvodâ na internetu u okviru usluga informacijskog društva djelomično su uređeni Direktivom 2000/31. Prodaja lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta nije u potpunosti izuzeta iz primjene Direktive 2000/31, kao što to potvrđuju upućivanja na tu direktivu u članku 85.c stavku 1. točki (d) i članku 85.c stavku 6. Direktive 2001/83, u skladu s kojima se te odredbe primjenjuju a da se pritom ne dovodi u pitanje ta prvonavedena direktiva [25].

58. Prema logici na kojoj se temelji Direktiva 2000/31 i konkretnije njezin članak 3. stavci 1. i 2., kad je riječ o zahtjevima koje obuhvaća „područje koordinacije", definirano u članku 2. točki (h) te direktive, na pružatelja usluge informacijskog društva u pravilu se primjenjuju nacionalni propisi države članice podrijetla. Naime, država članica koja nije zemlja podrijetla može ograničiti slobodno kretanje usluga informacijskog društva, „zbog razloga koji spadaju u okvir područja koordinacije", samo donošenjem mjera koje ispunjavaju uvjete navedene u članku 3. stavku 4. točkama (a) i (b) navedene direktive. Slijedom toga, zahtjeve obuhvaćene područjem koordinacije može naložiti država članica podrijetla ili, u granicama propisanima člankom 3. stavkom 4. te direktive, druge države članice.

59. U tom pogledu, s jedne strane, kao što to proizlazi iz članka 2. točke (h) podtočke i. Direktive 2000/31, područje koordinacije obuhvaća zahtjeve koje treba poštovati pružatelj usluga i koji se odnose na početak obavljanja djelatnosti pružanja usluge informacijskog društva te njezino obavljanje, kao što su zahtjevi povezani s ponašanjem pružatelja usluge i njegovom odgovornosti [26].

60. S druge strane, u skladu s člankom 2. točkom (h) podtočkom ii. Direktive 2000/31, područje koordinacije ne obuhvaća nacionalna pravila koja se odnose na zahtjeve primjenjive na robu kao takvu, kao ni uvjete u kojima se roba koja se prodaje na internetu može isporučiti na državnom području države članice. U uvodnoj izjavi 21. te direktive pojašnjava se da se područje koordinacije „ne odnosi […] na pravne zahtjeve država članica u pogledu roba kao što su standardi sigurnosti, obveze označivanja ili odgovornost za robu, niti na zahtjeve država članica vezane uz isporuku ili prijevoz robe, uključujući distribuciju medicinskih proizvoda". Stoga država članica odredišta može naložiti takve zahtjeve na temelju članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83 a da pritom nije potrebno razmotriti pitanje odnosa između te direktive i članka 3. Direktive 2000/31. Međutim, čini se da zabrana koja je društvu Doctipharma izrečena na temelju tumačenja nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku ne proizlazi iz takvih zahtjeva.

61. Suprotno tomu, budući da se na temelju tumačenja tih nacionalnih odredbi, sa stajališta društva Doctipharma, pružatelju usluge informacijskog društva zabranjuje obavljanje specifične djelatnosti i da se, sa stajališta ljekarnikâ, zabranjuju određena postupanja prilikom izvršavanja prodaje lijekova na internetu, navedene nacionalne odredbe odnose se na početak obavljanja djelatnosti pružanja usluge informacijskog društva te na obavljanje takve djelatnosti. Stoga se nacionalnim odredbama o kojima je riječ u glavnom postupku postavljaju zahtjevi koji su obuhvaćeni područjem koordinacije.

62. U tom pogledu, čini se da se u presudi A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) [27] potvrđuje da određeni zahtjevi obuhvaćeni područjem koordinacije Direktive 2000/31 mogu biti i uvjeti u smislu članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83. Naime, u skladu s točkom 68. te presude, zabranom o kojoj je riječ, kojom se ljekarnama zabranjuje da privlače klijente u okviru raznolike

[25] Vidjeti u tom smislu i presudu od 1. listopada 2020., A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) (C-649/18, EU:C:2020:764, t. 32.).

[26] Vidjeti članak 2. točku (h) podtočku i. Direktive 2000/31.

[27] Presuda od 1. listopada 2020. (C-649/18, EU:C:2020:764)

oglašivačke kampanje velikog opsega za usluge prodaje na internetu koje pruža, nastoji se postići „cilj zaštite javnog zdravlja – naveden u članku 3. stavku 4. točki (a) Direktive 2000/31 i članku 85.c stavku 2. Direktive 2001/83”.

63. Radi sveobuhvatnosti, nisam u potpunosti uvjeren da se u presudi A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu)[28] konačno utvrdilo da svi uvjeti obuhvaćeni područjem koordinacije trebaju biti u skladu s člankom 3. stavkom 4. Direktive 2000/31 i člankom 85.c stavkom 2. Direktive 2001/83. Naime, kao što sam to već utvrdio u različitim kontekstima, prvonavedena odredba ne uključuje opće i apstraktne mjere, a ne isključujem da takve mjere može obuhvaćati ta drugonavedena odredba[29]. Upravo zato nije očito da se tom presudom uspostavlja opće prihvaćeno načelo koje je primjenjivo u svim slučajevima, kad je riječ o odnosu između tih dviju odredbi[30].

64. Međutim, i u svakom slučaju, država članica odredišta treba poštovati propise države članice podrijetla u pogledu osoba koje su ovlaštene nuditi na prodaju lijekove na internetu a da se pritom ne može pozivati na članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83. Kao što to proizlazi iz točke 48. ovog mišljenja, uvjetima koji su određeni na temelju te odredbe ne odgovara se na pitanje „tko” može staviti lijekove u prodaju na internetu. U takvoj se situaciji može primijeniti samo članak 3. stavak 4. Direktive 2000/31. Slijedom toga, kao što sam to napomenuo u točki 50. ovog mišljenja, postoji određena sličnost između tih dviju direktiva u pogledu načina na koji se u njima shvaćaju usluge informacijskog društva i uvjeta koji se primjenjuju na te usluge.

65. S obzirom na prethodno navedeno, zadržavam stajalište koje sam iznio u točki 54. ovog mišljenja. Stoga na drugo prethodno pitanje valja odgovoriti da članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83 treba tumačiti na način da se tom odredbom za pružatelja usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju propisuje zabrana koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi kojima se zabranjuje da se tom uslugom koriste osobe ovlaštene ili opunomoćene da na daljinu opskrbljuju javnost lijekovima koji se izdaju bez liječničkog recepta. U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li prisutni svi ti elementi u pogledu nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku.

C. Treće, četvrto, peto i šesto prethodno pitanje

1. Uvodne napomene

66. Trećim, četvrtim, petim i šestim pitanjem, koja valja analizirati zajedno, sud koji je uputio zahtjev želi saznati protivi li se članku 85.c stavku 2. Direktive 2001/83 to da se u pogledu usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju propiše zabrana koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi kao što su one opisane u drugom prethodnom pitanju.

[28] Presuda od 1. listopada 2020. (C-649/18, EU:C:2020:764)

[29] Vidjeti moja mišljenja u predmetima Airbnb Ireland (C-390/18, EU:C:2019:336, t. 123. do 125.), LEA (C-10/22, EU:C:2023:437, t. 51.), kao i Google Ireland i dr. (C-376/22, EU:C:2023:467, t. 73.).

[30] Naime, s jedne strane, izreka navedene presude općenito se odnosi na Direktivu 2000/31 a da se pritom ne navodi Direktiva 2001/83 ni njezin članak 85.c stavak 2. S druge strane, kao što to proizlazi iz točke 27. presude coura d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu) od 17. rujna 2021., donesene nakon presude od 1. listopada 2020., A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) (C-649/18, EU:C:2020:764), čini se da je taj sud tumačio potonju presudu na način da članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83 obuhvaća zahtjeve koji se odnose na oglašavanje na internetu i da on ima prednost pred člankom 3. točkom 4. Direktive 2000/31 jer se njime utvrđuju uvjeti u kojima država članica može odstupiti od načela navedenog u članku 3. stavcima 1. i 2. te direktive.

67. Naime, ta se pitanja postavljaju u slučaju da se smatra da je usluga koju pruža društvo Doctipharma usluga informacijskog društva u smislu Direktive 2001/83 (prvo prethodno pitanje). S obzirom na moje shvaćanje drugog prethodnog pitanja, treba smatrati da su nacionalne odredbe iz kojih proizlazi zabrana te usluge nacionalne odredbe kojima se određuju uvjeti za maloprodaju lijekova na daljinu koji se nude putem usluge informacijskog društva u smislu članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83.

68. Iz članka 85.c stavka 1. Direktive 2001/83 proizlazi da, za razliku od prodaje na internetu lijekova koji se izdaju na liječnički recept, država članica nije ovlaštena u potpunosti zabraniti ponudu lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta u okviru usluga prodaje na internetu koje pruža davatelj usluga s poslovnim nastanom na državnom području te države članice, pod uvjetom da su ispunjeni uvjeti navedeni u toj odredbi [31]. U tom je okviru država članica odredišta ovlaštena da na temelju članka 85.c stavka 2. te direktive na svojem državnom području odredi „uvjete […] za maloprodaju lijekova na daljinu koji se nude putem usluga informacijskog društva". Takvi se uvjeti trebaju opravdati zaštitom javnog zdravlja.

69. Kao što to napominje Komisija, sud koji je uputio zahtjev navodi nacionalne odredbe čije tumačenje dovodi do zabrane određene djelatnosti a da pritom ne pojašnjava vezu između zabrane koja proizlazi iz tog tumačenja i cilja zaštite javnog zdravlja iz članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83. Iako se zahtjev za prethodnu odluku odnosi na pitanje je li ta zabrana opravdana ciljem zaštite javnog zdravlja, u ovom mišljenju treba pružiti samo opće smjernice koje omogućuju sudu koji je uputio zahtjev da odgovori na to pitanje.

2. Smjernice u pogledu cilja zaštite javnog zdravlja

70. U članku 85.c stavku 2. Direktive 2001/83 samo se navodi da uvjete određene na temelju te odredbe treba opravdati zaštitom javnog zdravlja.

71. U tom pogledu, uvodnom izjavom 24. Direktive 2011/62 pojašnjava se normativni sadržaj te odredbe i pritom se navodi da uvjeti određeni na temelju te odredbe „ne smiju na nepropisan način ograničavati funkcioniranje unutarnjeg tržišta". S obzirom na uobičajenu terminologiju prava Unije upotrijebljenu u okviru tog pojašnjenja, smatram da ono odražava volju zakonodavca Unije da se u pogledu izvršavanja ovlasti države članice odredišta provede standardno ispitivanje kojim se nastoji utvrditi jesu li uvjeti koje je odredila država članica prikladni kako bi se zajamčilo ostvarivanje cilja zaštite javnog zdravlja i prekoračuju li ti uvjeti ono što je nužno za postizanje tog cilja.

72. Osim toga, kao što sam to dokazao u točkama 62. do 64. ovog mišljenja, uvjeti određeni na temelju članka 85.c stavka 2. Direktive 2001/83 mogu se primijeniti i ako postoje prekogranični elementi, u odnosu na pružatelje usluga informacijskog društva koji imaju poslovni nastan u državama članicama različitima od one koja je odredila uvjet na temelju te odredbe. Stoga na izvršavanje ovlasti države članice odredišta treba primjenjivati uvjete kao što su oni koje treba poštovati prilikom svakog narušavanja temeljnih sloboda zajamčenih člancima UFEU-a.

73. Slijedom toga, predlažem da se na treće, četvrto, peto i šesto prethodno pitanje odgovori da članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83 treba tumačiti na način da mu se protivi to da se u pogledu usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju propiše zabrana koja

[31] Vidjeti u tom smislu mišljenje nezavisnog odvjetnika H. Saugmandsgaarda Øea u predmetu A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) (C-649/18, EU:C:2020:134, t. 25.).

proizlazi iz tumačenja odredbi kao što su one opisane u drugom prethodnom pitanju, osim ako se dokaže da je ta zabrana istodobno prikladna i nužna za zaštitu javnog zdravlja, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.

74. Kako bih sudu koji je uputio zahtjev pružio daljnje smjernice, iznijet ću nekoliko dodatnih napomena u pogledu ispitivanja koje taj sud treba provesti.

75. Kao prvo i prije svega, s obzirom na važnost odnosa povjerenja koji mora postojati između zdravstvenog djelatnika kao što je ljekarnik i njegovih pacijenata, zaštita ugleda regulirane struke može predstavljati važan razlog u općem interesu, obuhvaćen zaštitom javnog zdravlja, kojim je moguće opravdati ograničavanje slobodnog pružanja usluga [32]. Isto vrijedi za sigurnost i kvalitetu maloprodaje lijekova [33]. Usto, uzimajući u obzir činjenicu da se Direktiva 2011/62 u bitnome odnosi na prevenciju unosa krivotvorenih lijekova u opskrbni lanac, napominjem da potreba osiguravanja sigurne i kvalitetne opskrbe stanovništva lijekovima predstavlja cilj zaštite zdravlja i života ljudi [34]. Naposljetku, smatram da cilj zaštite javnog zdravlja uključuje i sprečavanje neracionalne i pretjerane uporabe lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta, koje odgovara bitnom cilju zaštite javnog zdravlja [35].

76. Kao drugo, kad je riječ o prikladnosti nacionalnog propisa za ostvarenje navedenog cilja valja podsjetiti na to da je, kad postoje nesigurnosti u pogledu postojanja ili važnosti rizika za zdravlje ljudi, važno da država članica može poduzeti mjere zaštite a da ne mora čekati da se u potpunosti dokaže postojanje tih rizika. Usto, država članica može poduzeti mjere koje u najvećoj mogućoj mjeri smanjuju rizik za javno zdravlje [36].

77. Kao treće, prilikom ocjene poštovanja načela proporcionalnosti u području javnog zdravlja valja uzeti u obzir činjenicu da su zdravlje i život ljudi na prvom mjestu s obzirom na dobra i interese koji se štite UFEU-om te da država članica može odlučiti o stupnju zaštite javnog zdravlja i načinu na koji će taj stupanj doseći [37].

78. Radi sveobuhvatnosti, valja naglasiti da Komisija u pisanim očitovanjima navodi da zabranu koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku treba ispitati i s obzirom na članak 15. stavke 1. do 3. Direktive 2006/123/EZ [38].

79. Komisija u tom pogledu podsjeća na to da, u skladu s člankom 3. stavkom 1. te direktive, „[a]ko su odredbe [te d]irektive u suprotnosti s odredbom nekog drugog akta Zajednice koji uređuje posebne aspekte pristupa ili izvođenja uslužne djelatnosti u specifičnim sektorima ili za specifične struke, prednost ima odredba drugog akta Zajednice koja se primjenjuje na te specifične sektore ili struke”. U ovom slučaju, s obzirom na to da se čini da ne postoji neusklađenost između relevantnih odredbi Direktive 2006/123 i odredbi Direktive 2001/83, nema razloga da se primjenjuju samo potonje odredbe.

[32] Vidjeti presudu od 1. listopada 2020., A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu) (C-649/18, EU:C:2020:764, t. 66.).

[33] Vidjeti u tom smislu presudu od 19. svibnja 2009., Apothekerkammer des Saarlandes i dr. (C-171/07 i C-172/07, EU:C:2009:316, t. 39.).

[34] Vidjeti presudu od 18. rujna 2019., VIPA (C-222/18, EU:C:2019:751, t. 68.).

[35] Vidjeti po analogiji presudu od 22. prosinca 2022., EUROAPTIEKA (C-530/20, EU:C:2022:1014, t. 39., 43. i 44.). Vidjeti u tom smislu i presudu od 2. prosinca 2010., Ker-Optika (C-108/09, EU:C:2010:725, t. 58. i 59.).

[36] Vidjeti u tom smislu presudu od 18. rujna 2019., VIPA (C-222/18, EU:C:2019:751, t. 72.).

[37] Vidjeti presudu od 5. prosinca 2013., Venturini i dr. (C-159/12 do C-161/12, EU:C:2013:791, t. 59.).

[38] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uslugama na unutarnjem tržištu (SL 2006., L 376, str. 36.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 47., str. 160.)

80. Člankom 15. stavkom 1. Direktive 2006/123 predviđa se da države članice osiguravaju, među ostalim, da su zahtjevi iz stavka 2. točke (d) tog članka, odnosno zahtjevi koji se odnose na to da određeni pružatelji imaju pristup uslužnoj djelatnosti o kojoj je riječ zbog njezine specifične prirode, usklađeni s uvjetima nediskriminacije, nužnosti i proporcionalnosti iz stavka 3. navedenog članka.

81. Ti uvjeti u biti odgovaraju onima koje sam ispitao u okviru moje analize trećeg, četvrtog, petog i šestog prethodnog pitanja. Usto, ništa ne upućuje na to da je zabrana koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi sama po sebi diskriminirajuća. Kad bi se doslovno slijedio tekst presude A (Oglašavanje i prodaja lijekova na internetu)[39], okolnost da se ta zabrana, podložno odredbi o odstupanju predviđenoj u članku 3. stavku 4. Direktive 2000/31, ne može primijeniti u odnosu na pružatelje usluga s poslovnim nastanom u drugim državama članicama ne mijenja činjenicu da je, sa stajališta prava Unije, navedena zabrana, koja je utvrđena na nacionalnoj razini, nediskriminirajuće prirode.

82. S obzirom na navedeno, sud koji je uputio zahtjev ne postavlja pitanje u pogledu Direktive 2006/123 i samo se Komisija izjasnila o eventualnoj primjeni te direktive u glavnom postupku. Osim toga, kao što sam to naveo, sud koji je uputio zahtjev ne daje detaljne informacije o obilježjima usluge koju pruža društvo Doctipharma i ciljevima koji se nastoje postići zabranom u pogledu te usluge. U tim okolnostima predlažem Sudu da skrene pozornost suda koji je uputio zahtjev na tu direktivu a da je pritom ne tumači.

VI. Zaključak

83. S obzirom na sva prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja mu je uputio cour d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu, Francuska) odgovori na sljedeći način:

1. Članak 1. točku 2. Direktive 98/34/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 22. lipnja 1998. o utvrđivanju postupka osiguravanja informacija u području tehničkih normi i propisa, kako je izmijenjena Direktivom 98/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 20. srpnja 1998.,

   treba tumačiti na način da:

   „uslugu informacijskog društva" predstavlja usluga koju pružatelj pruža na internetskoj stranici te koja uključuje povezivanje ljekarnika i kupaca radi prodaje lijekova koji se izdaju bez liječničkog recepta sa stranica ljekarni koje su za registraciju na toj stranici platile paušalni iznos, pri čemu taj pružatelj, ljekarnik i kupac prilikom sklapanja ugovora o prodaji ne stupaju u kontakt osim posredstvom elektroničkih sredstava. U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li, s činjeničnog gledišta, prisutni svi ti elementi u pogledu usluge o kojoj je riječ u glavnom postupku.

2. Članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 6. studenoga 2001. o zakoniku Zajednice o lijekovima za humanu primjenu, kako je izmijenjena Direktivom 2011/62/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2011.,

   treba tumačiti na način da je:

[39] Presuda od 1. listopada 2020. (C-649/18, EU:C:2020:764)

tom odredbom obuhvaćena zabrana za pružatelja usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju koja proizlazi iz tumačenja nacionalnih odredbi kojima se zabranjuje da se tom uslugom koriste osobe ovlaštene ili opunomoćene da na daljinu opskrbljuju javnost lijekovima koji se izdaju bez liječničkog recepta. U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li prisutni svi ti elementi u pogledu nacionalnih odredbi o kojima je riječ u glavnom postupku.

3. Članak 85.c stavak 2. Direktive 2001/83

treba tumačiti na način da mu se:

protivi to da se u pogledu usluge kao što je ona opisana u prvom prethodnom pitanju propiše zabrana koja proizlazi iz tumačenja odredbi kao što su one opisane u drugom prethodnom pitanju, osim ako se dokaže da je ta zabrana istodobno prikladna i nužna za zaštitu javnog zdravlja, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri.